

STYRKET PÆDAGOGISK LÆREPLAN

BØRNEHUSET TROLDEHØJEN

2021

FREDEKSSUND NORD

INDHOLDSFORTEGNELSE

HVEM ER VI?	3
HVAD VI GERNE VIL KENDES PÅ	3
HVERDAGEN SER SÅLEDES UD	
FORORD TIL DET FÆLLES PÆDAGOGISKE GRUNDLAG FOR OMRÅDE NORD	5
BØRNESYN, DANNELSE OG BØRNEPERSPEKTIV, LEG, LÆRING OG BØRNEFÆLLESSKABER	5
HVORDAN KOMMER DE FEM CENTRALE ELEMENTER FRA DET FÆLLES PÆDAGOGISKE GRUNDLAG TIL UDTRYK HOS OS, OG BLIVER OMSAT I VORES HVERDAG SAMMEN MED BØRNE?	5
BØRNESYN	5
LÆRINGSSYN	6
BØRNEFÆLLESSKABER	6
DANNELSE OG BØRNEPERSPEKTIV	7
DEMOKRATI OG MEDBESTEMMELSE	7
LEG	8
PÆDAGOGISK LÆRINGSMILJØ	9
HVORDAN SKABER VI HELE DAGEN ET PÆDAGOGISK LÆRINGSMILJØ, DER GIVER ALLE BØRN MULIGHED FOR AT TRIVES, LÆRE, UDVIKLE SIG OG DANNES?	9
SAMARBEJDE MED FORÆLDRE OM BØRNS LÆRING	10
HVORDAN SAMARBEJDER VI MED FORÆLDRENE OM BARNETS OG BØRNEGRUPPENS TRIVSEL OG LÆRING?	10
BØRN I UDSATTE POSITIONER	10
HVORDAN SKABER VI ET PÆDAGOGISK LÆRINGSMILJØ, DER TAGER HØJDE FOR OG INVOLVERER BØRN I UDSATTE POSITIONER, SÅ BØRNE TRIVES, LÆRER, UDVIKLER SIG OG DANNES?	11
SAMMENHÆNG TIL BØRNEHAVEKLASSEN	12
HVORDAN TILRETTELÆGGER VI VORES PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØ FOR DE ÆLDSTE BØRN, SÅ DET SKABER SAMMENHÆNG TIL BØRNEHAVEKLASSEN? (DETTE SPØRGSMÅL GÆLDER KUN DAGTILBUD MED BØRN I DEN RELEVANTE ALDERSGRUPPE.)	12
ØVRIGE KRAV TIL INDHOLDET I DEN PÆDAGOGISKE LÆREPLAN	13
INDDRAGELSE AF LOKALSAMFUNDET	13

HVORDAN INDDRAGER VI LOKALSAMFUNDET I ARBEJDET MED AT SKABE PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØER FOR BØRN?	13
ARBEJDET MED DET FYSISKE, PSYKISKE OG ÆSTETISKE BØRNEMILJØ	14
HVORDAN INTEGRERER VI DET FYSISKE, PSYKISKE OG ÆSTETISKE BØRNEMILJØ I DET PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØ?	14
DE SEKS LÆREPLANSTEMAER	16
ALSIDIG PERSONLIG UDVIKLING	16
PÆDAGOGISKE MÅL FOR LÆREPLANSTEMAET:	16
HVORDAN UNDERSTØTTER VORES PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØ BØRNENES ALSIDIGE PERSONLIGE UDVIKLING?	16
VUGGESTUEN	17
BØRNEHAVEN	17
SOCIAL UDVIKLING	19
PÆDAGOGISKE MÅL FOR LÆREPLANSTEMAET:	19
HVORDAN UNDERSTØTTER VORES PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØ BØRNENES SOCIALE UDVIKLING?	19
VUGGESTUEN	19
BØRNEHAVEN	20
KOMMUNIKATION OG SPROG	22
PÆDAGOGISKE MÅL FOR LÆREPLANSTEMAET:	22
HVORDAN UNDERSTØTTER VORES PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØ BØRNENES KOMMUNIKATION OG SPROG?	22
VUGGESTUEN	22
BØRNEHAVEN	23
KROP, SANSER OG BEVÆGELSE	24
PÆDAGOGISKE MÅL FOR LÆREPLANSTEMAET:	24
HVORDAN UNDERSTØTTER VORES PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØ UDVIKLINGEN AF BØRNENES KROP, SANSER OG BEVÆGELSE?	24
VUGGESTUEN	24
BØRNEHAVEN	26
NATUR, UDELIV OG SCIENCE	27
PÆDAGOGISKE MÅL FOR LÆREPLANSTEMAET:	27
HVORDAN UNDERSTØTTER VORES PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØ, AT BØRNENE GØR SIG ERFARINGER MED NATUR, UDELIV OG SCIENCE?	27
VUGGESTUEN	27
BØRNEHAVEN	28
KULTUR, ÆSTETIK OG FÆLLESSKAB	29
PÆDAGOGISKE MÅL FOR LÆREPLANSTEMAET:	29
HVORDAN UNDERSTØTTER VORES PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØ, AT BØRNENE GØR SIG ERFARINGER MED KULTUR, ÆSTETIK OG FÆLLESSKAB?	29
VUGGESTUEN	29
BØRNEHAVEN	30
EVALUERINGSKULTUR	31
HVORDAN SKABER VI EN EVALUERINGSKULTUR, SOM UDVIKLER OG KVALIFICERER VORES PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØ?	31
DET VIL SIGE, HVORDAN DOKUMENTERER OG EVALUERER VI LØBENDE VORES PÆDAGOGISKE ARBEJDE, HERUNDER SAMMENHÆNGEN MELLEM DET PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØ OG DE TOLV PÆDAGOGISKE MÅL?	31

Hvem er vi?

Hvad vi gerne vil kendes på

Troldehøjen er et børnehus, hvor vi hele tiden bestræber os på at glæde, trivsel og læring er i centrum, både for børn og pædagogisk personale. Vi har arbejdet på den ny pædagogiske læreplans pædagogiske grundlag de sidste par år, hvilket betyder at vi arbejder særligt med det pædagogiske læringsmiljø. I praksis kommer det til udtryk gennem den måde vi:

- er bevidste om at alle børn gør deres bedste og at det er de voksne, der skal justere sig for at alle børn kan opnå glæde, trivsel og læring
- taler på, både til og med børn og voksne, sådan at vi gennemgående har en hjertelig tone. Det er de voksne der har ansvar for stemningen.
- Guider børnene i alle overgange
- arbejder med struktur, genkendelighed og tydelighed
- inddrager børnenes perspektiver, så de er medinddraget og medskabende
- vægter børnefællesskabet højt
- understøtter hvert barns personlige udvikling, navnlig i relation til den følelsesmæssige udvikling, så barnet støttes i at erkende sig selv
- hjælper barnet i at få øje på, hvordan andre påvirkes af ens adfærd

---

Hverdagen ser således ud

Troldehøjen er et integreret børnehus med 3 vuggestuegrupper og 3 børnehavegrupper. Vores dag begynder kl. 6.30, og vi mødes alle i alrummet, hvor der serveres morgenmad indtil kl. 7.30. Når klokken er 7.30, åbnes der til selve børnehaverummet, hvor der sættes en aktivitet i gang med en voksen. De allermindste trækker ind på Legestuen lige ved siden af alrummet. Kl. 7.30 åbnes der for kreative aktiviteter på værkstedet. Det gør vi fordi, vi ved det er så vigtigt med deltagelsesmuligheder. Det er rigtig rart, at kunne blive inviteret ind i en aktivitet om morgen, når man som barn begynder sin dag.

Når klokken er 8.00 trækker vuggestuen over til sig selv, og omkring kl. 8.30 spises der formiddagsmad i vuggestuen. Efter maden begynder vuggestuegruppernes aktiviteter. Aktiviteterne er tilbudt børnene, sådan at de rammer deres nærmeste udviklingszone og niveau samt interesse.

Vi anser det vigtigt, at aktiviteten giver mening for det enkelte barn.

Vuggestuen holder samling i grupperne ca. 9.00, hvor der er fokus på fællesskabet, sprog, arousal og tålmodighed. Dette gøres bl.a. via sange med fagter, turtagning, tælleremser, opmærksomhed på hinandens følelser, kropssprog og mimik. Omkring kl. 10.45 spises der frokost, og herefter er det ofte sovetid. Det er vigtigt at fortælle, at børnene sover, når de har behov for det, og vi vækker dem, som udgangspunkt, ikke. Det gør vi ikke, fordi der er evidens for, at det er meget vigtigt og af stor betydning, at børn får lov at sove så meget som muligt. Det gavner deres trivsel og udvikling, og det er en pointe, at søvn avler søvn. Så jo mere et lille barn kan sove, jo bedre.

Aktiviteterne og legene fortsætter i børnehaven indtil kl. 9.00, og herefter går grupperne hver for sig. Her har de alle samling, hvor børnene bliver forberedt på dagens aktiviteter af piktogrammer samt via fælles dialog, så her er der fokus på to mulige læringsstile hos børnene, både den auditive, det at lytte, samt den visuelle, det at se. Efter samlingen begynder de planlagte aktiviteter i grupperne. I børnehaven og i garderoben hænger der en stor tavle, hvor man som forældre kan se ugens program for den gruppe, som ens barn går i. Dette er med til at koble de to arenaer sammen mellem hjem og institution. Forældrene kan her være med til at forberede børnene, på hvad der skal ske i løbet af ugen i institutionen. Det er også med til at skabe en dialog mellem forældrene og barnet, og her tale om hvad barnet har lavet de enkelte dage, så der herved bliver skabt en rød tråd imellem institution og hjemmet.

Omkring kl. 11.00 begynder frokosten, og efter frokost går alle grupperne i børnehaven på legepladsen. Når klokken er 13.30, begynder vi at gå ind gruppevis, og vi spiser derefter frugt i grupperne i tidsrummet 13.30-14.15. Herefter er der tilbud om aktiviteter i alrummet, i børnehaven og på værkstedet i den kolde tid. Om sommeren vil der foregå aktiviteter udendørs, og der kan være mulighed for både inde og ude-aktiviteter for børnene. Når klokken er omkring 16.00 mødes vi igen i børnehaven, og vuggestuebørnene er igen på Legestuen indtil vi lukker kl. 16.50 mandag til torsdag, mens vi lukker kl. 16.03 på fredage.

Vi er på en rejse i arbejdet med den ny styrkede læreplan. Ledergruppen har arbejdet med Det fælles pædagogiske grundlag et helt år og i Troldehøjen har vi haft et parallelt forløb. Det pædagogiske grundlag er fælles for område Nord, mens de øvrige afsnit er en beskrivelse af den pædagogiske praksis i Troldehøjen.

Forord til det fælles pædagogiske grundlag for Område Nord

Ledelsen i Frederikssund Nord har udarbejdet et fælles pædagogisk grundlag for arbejdet med den pædagogiske læreplan i vores 10 børnehuse.

Det fælles grundlag er udtryk for en fælles forståelse i Frederikssund Nord af kvalitet i arbejdet med børns trivsel, læring, udvikling og dannelse og skal ligge til grund for de dialoger, der skal være i medarbejdergrupperne for at udvikle stærke læringsmiljøer for børn.

Grundlaget er udarbejdet af ledelsesteamet gennem det sidste års tid på vores ledelsesteammøder. Det er tænkt som afsæt for det videre arbejde med den pædagogiske læreplan ude i hvert enkelt børnehus.

Vores pædagogiske grundlag er udarbejdet ud fra formuleringer fra dagtilbudslovens rammesætning, Frederikssund kommunes børne- og ungepolitik og de strategier kommunen har.

Det pædagogiske grundlag skal også bruges til dialog om samarbejdet med forældrene, både i bestyrelsen og på forældremøder.

Med afsæt i det pædagogiske grundlag vil vi i ledelsesteamet i samarbejde med medarbejderne og MED kunne tilrettelægge, hvilke kompetencer vi har brug for til at kunne løse vores pædagogiske opgave.

Så med dette pædagogiske grundlag skal Frederikssund Nord udvikle og fastholde dagtilbud af høj kvalitet med stærke pædagogiske læringsmiljøer, der understøtter trivsel, læring, udvikling og dannelse for alle børn og på at have høje ambitioner på alle børns vegne.

Børnesyn, Dannelse og børneperspektiv, Leg, Læring og Børnefællesskaber

Hvordan kommer de fem centrale elementer fra det fælles pædagogiske grundlag til udtryk hos os, og bliver omsat i vores hverdag sammen med børnene?

Børnesyn

Vores børnesyn bygger på, at barnet fødes som et relationelt menneske med gode intentioner, nysgerrighed og lyst til læring. Vores børnesyn er, at barnet:

- har en værdi i sig selv
- ses som kompetent og har ressourcer
- finder sine ytringer meningsfulde for barnet selv
- er et individ og er forskellig fra andre
- har mestringskompetencer
- har en intention bag sine handlinger
- udvikles i relationer og inkluderende fællesskaber
- har behov for omsorg, anerkendelse, respekt og nære relationer
- er afhængigt af personale; nogen, der holder af det
- har krav på medinddragelse
- ses som aktiv medskaber af egen læring
- er legende

Vores børnesyn skal i hverdagen vise sig ved, at vi har børn, som:

- leger og indgår i relationer med hinanden "Hvad skal vi lege?"
- har selvværd og selvtillid "Så er jeg her!"
- er nysgerrige, spørger, udforsker og undres
- er tillidsfulde og udtrykker deres behov, ønsker og meninger
- henvender sig til personalet, viser glæde for dem og søger hjælp ved behov
- har gode narrativer om hinanden og hjælper hinanden
- kan konflikthåndtere
- vil prøve nyt, tør fejle og prøver igen
- er sig selv og respekterer andre
- er glade, trygge og i trivsel
- føler sig set, hørt og forstået
- er bevidste om eget værd

For at omsætte vores børnesyn, skal vi som personale:

- være nærværende, reflekterende, guidende og have empati
- møde børnene i øjenhøjde (helt praktisk og i overført betydning)
- give børnene mulighed for at ytre sig
- være så fleksible som muligt for at inddrage børneperspektiver
- afstemme os følelsesmæssigt til børnene med kropssprog, mimik og stemmeføring (mikroregulering)
- justere os i aktiviteter, afvige fra planen og gribe børnenes initiativ
- følge barnets spor og være nysgerrige på barnets intentioner
- opbygge tillidsfulde relationer til børnene
- være fordomsfri og respektere barnets baggrund (familie, etnicitet mv.)
- være tilgængelige og vise glæde for ALLE børn
- skabe gode narrativer om børnene
- være opmærksomme på, at der altid skal være en pædagogisk bagdør for alle børn
- møde barnet på alle følelser

Læringssyn

Vores læringssyn bygger på, at læring fokuserer på at lære at lære og at læring er kontinuerlig og sker hele tiden. Vores læringssyn er, at læring:

- er, når man kan formidle og anvende det lærte
- sker, når barnet er tryk, i trivsel og har tillid til børn og Personale
- giver forskelligt læringsudbytte, hvilket skal respekteres
- kan opstå, når der er mulighed for at udforske, spørge, undres og afprøve
- forudsætter motivation, nysgerrighed og mening

Læring kan vise sig på flere måder hos børnene. Det kan være interpersonelt, relationelt, implicit og explicit. Når vi ser tegn på læring, ser vi børn, som:

- har selvtillid og viser ny læring frem "Se hvad jeg kan!"
- er nysgerrige på verden og undres, som vil vide mere og stiller spørgsmål
- prøver og øver sig i at øve sig
- leger og udvikler legen med nye elementer
- hjælper børn til ny læring
- er fordybet og optaget
-

For at understøtte børns læring, skal vi som personale:

- være bevidst om barnets nærmeste udviklingszone
- være observerende
- have øje for supplerende læring
- skabe en struktur, som giver mulighed for ro
- skabe udfordrende og foranderlige læringsmiljøer, hvor læring er muligt
- være opmærksomme på vigtigheden af både børneinitierede lege, voksenplanlagte aktiviteter og rutiner
- tilrettelægge læringsmiljøet i forhold til både det enkelte barn og gruppen
- undre os sammen med børnene
- give rum og plads til nysgerrighed og anerkende alle spørgsmål
- følge børnenes spor – åbne for ny viden om det, de viser interesse for
- udvide børns begrebsverden gennem leg
- lade børn gøre det, de selv kan
- gå foran, ved siden af og bagved barnet
- anerkende barnets indsats og ikke resultatet
- skabe mening for barnet
- motivere barnet

Børnefællesskaber

Børnefællesskaber er fundamentet for at hver enkelt barn kan trives, udvikle sig, være i læring og dannes til et helt menneske med en stærk integritet.

Børnefællesskaberne skal:

- være inkluderende og sikre deltagelsesmuligheder for alle
- balancere mellem individ og fællesskab
- understøtte at alle børn har en stemme

Børnefællesskaberne understøtter at børn:

- er en del af mindst et legefællesskab
- udviser omsorg for andre
- oplever sig som en del af fællesskabet
- er deltagende og bidrager til fællesskabet
- kan vente og tilsidesætte egne behov
- hjælper børn
- trives
- kan afstemme sig i forhold til hinanden og situationen
- oplever, at de kan være sig selv

Vores rolle som personale i og omkring børnefællesskaberne er at:

- støtte og guide barnet i fællesskabet
- have øje for det enkelte barn i det store fællesskab
- etablere fællesskaber, hvor børnene får mulighed for at danne venskaber på tværs af alder, køn og kultur
- påtage sig rollen som karavanefører
- have øje på, at alle børn er inkluderet i et fællesskab
- tilrettelægge læringsmiljøet, så det inviterer til alsidige børnefællesskaber
- have opmærksomhed på både de forpligtende fællesskaber, der tager udgangspunkt i hvad barnet og gruppen har brug for og de uforpligtende fællesskaber
- have opmærksomhed på det sociale samspil og de sociale spilleregler

Dannelse og børneperspektiv

Demokrati og medbestemmelse

Dannelse er en proces, som udvikler integritet, engagement, livsduelighed, gå-på-mod og deltagelseskompetence, og klæder barnet på til at deltage i et demokratisk samfund og i en global verden.

Som tegn på at børnene inddrages og deres perspektiv er til stede, ser vi børn, som:

- kommer med idéer og ønsker til aktiviteter
- er medaktør i tilrettelæggelse af aktiviteter
- har tid, rum og ro
- agerer hensynsfuldt og empatisk i samspil med andre
- udtrykker meninger og holdninger
- stiller spørgsmål og er nysgerrige
- lytter til hinanden og accepterer andres meninger
- forstår demokratiske valg
- har forståelse for forskelligheder

Som personale fremmer vi dannelse, demokrati og medbestemmelse ved at:

- tilrettelægge en dagligdag, hvor børnenes perspektiv inddrages
- vise interesse for børnenes spor, gribe deres initiativer og understøtte og udbygge dem
- være bevidst om at inddrage børnene i hverdagens aktiviteter og gøremål
- sikre alle børn medindflydelse og medbestemmelse
- inddrage børnene i demokratiske valg
- skabe forståelse for forskelligheder hos børnene
- understøtte børnekultur og dermed børnenes initiativer

Leg

Leg er grundlæggende for børns sociale og personlige udvikling. Legen er:

- et rum, hvor barnet kan eksperimentere
- en måde at forstå og begribe verden
- barnets mulighed for at bearbejde oplevelser og følelser
- et rum hvor barnet øver sig i at justere sig og forhandle

Når børn besidder legekompetence:

- evner de at fastholde en leg og genoptage den efter tid
- har de empati og kan tage hensyn til andre
- kan de forhandle og indtage forskellige roller
- kan de vente på tur og justere sig i forhold til andre
- leger de fantasilege
- udvikler de deres sprog og kommunikation i legen
- leger de på tværs af alder og køn
- opnår de forskellige mestringsstrategier
- kan de invitere andre ind i leg
- eksperimenterer og udfordrer de sig selv i legen

For at understøtte legen og børnenes deltagelse, skal vi som personale:

- indgå i børnenes leg på forskellige niveauer (gå foran, ved siden af og bagved)
- fordybe os i et emne i engageret samvær med børnene
- opfatte leg som værdifuld og give den plads
- vægte både vokseninitieret og børneinitieret leg
- understøtte legefællesskaber mellem børnene
- være opmærksomme på, hvilke lege børnene er optaget af
- sikre, at alle børn indgår i et legefællesskab
- anvende legens data
- skabe et læringsmiljø, som indbyder til leg
- forberede børnene, når det er nødvendigt at afbryde legen
- mediere ved konflikter i legen, så den kan fortsætte
- igangsætte lege og inddrage børn, der ikke er i leg

Pædagogisk læringsmiljø

Hvordan skaber vi hele dagen et pædagogisk læringsmiljø, der giver alle børn mulighed for at trives, lære, udvikle sig og dannes?

Det pædagogiske læringsmiljø i børnehuset har tre dimensioner:

- Det fysiske miljø inde og ude, arkitekturen, hvordan ser der ud, hvilke materialer er der, hvilke muligheder byder det på for fysisk udfoldelse.
- Det pædagogiske miljø, hvordan er pædagogikken tilrettelagt med tanke på barnets trivsel, udvikling, læring og dannelse, hvordan ser strukturen og rammerne ud, dagens rutiner og rytme.
- Det sociale miljø, som børn og personale skaber sammen, når de indgår i og bidrager til børnehushets materialitet, aktiviteter, steder, rum osv.

Når vi lykkes med et godt pædagogisk læringsmiljø, ser vi børn, som:

- trives i børnehuset
- kan genkende dagens rutiner og rytme
- er trygge og kan vælge til og fra mellem forskellige tilbud
- selvstændigt kan gå i gang med en leg/aktivitet
- føler sig set, hørt og forstået.

For at skabe et godt læringsmiljø med fokus på kerneopgaven, skal vi som personale:

- udvikle det pædagogiske læringsmiljø ved at opstille mål, handle, evaluere og justere.
- skabe tydelig struktur og rammer, genkendelighed og forudsigelighed i hverdagen (makroregulering)
- være opmærksomme på vores positionering (foran, bagved og ved siden af og være bevidst om at være hhv. karavanefører og hjælper)
- reflektere over egen praksis og vores rolle som læringsmiljø
- justere os i forhold til barnet/børnegruppen
- tilrettelægge dagen, så der er en vekselvirkning mellem børneinitieret leg, voksenstyret aktivitet, rutiner og pauser
- indrette huset, så det er tydeligt, hvilken leg og læring, der kan foregå på stedet, også på legepladsen
- tage ansvaret for stemningen i miljøet

Samarbejde med forældre om børns læring

Hvordan samarbejder vi med forældrene om barnets og børnegruppens trivsel og læring?

Et tæt samarbejde mellem forældrene og personalet viser barnet, at de voksne har det godt med hinanden og det er en forudsætning for at barnet kan være tryk og trives i institutionen. Det professionelle forældresamarbejde er kendetegnet ved:

- Tryghed og tillid
- Forældre mødes med respekt i forhold til at det er dem, der kender barnet bedst
- Forståelse for forskellighed uden fordomme
- Gensidig forventningsafstemning
- Ærlighed og troværdighed
- Konstruktiv dialog, kommunikation og formidling

Når forældresamarbejdet fungerer, vil vi opleve forældre, som:

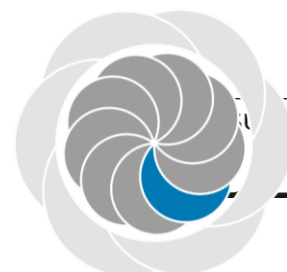
- søger råd og vejledning
- informerer om ændringer i hjemmet
- deltager i samtaler, møder og sociale arrangementer i børnehuset
- respekterer og understøtter børnehusets regler
- læser og forholder sig til informationer
- stiller spørgsmål til os
- er trykke og har tillid til os
- er nysgerrige på vores praksis
- spørger ind til barnets læring og optagethed
- tør tale om både det, der fungerer og det, der ikke fungerer
- føler sig hørt i forhold til deres barn
- taler positivt om deres børnehus
- er medskabere af og understøtter kulturen i børnehuset

Vi finder det afgørende for barnets trivsel, at få et godt forældresamarbejde i gang. Som personale bidrager vi med at:

- invitere forældrene ind i kulturen i børnehuset
- råde og vejlede ud fra vores faglige viden
- informere om dagligdagen
- være opsøgende og tage ansvar for samarbejdet
- være imødekomende og have positive forventninger til forældrene
- forstå og tro på, at forældrene gør det bedste de kan
- forstå og respektere, at der er flere virkeligheder
- forventningsafstemme og være bevidst om at italesætte tavs viden
- være opmærksom på, at kommunikation kan understøttes af billeder mm.
- være opmærksomme på at give alle familier mulighed for at bidrage med noget, som de er gode til
- inddrage forældrene i overvejelser, observationer mv. omkring deres barn - også de svære ting
- være autentiske og troværdige
- være undersøgende og nysgerrige
- opfatte forældrene som en ressource og anerkende deres perspektiver og oplevelser

---

Børn i udsatte positioner

Hvordan skaber vi et pædagogisk læringsmiljø, der tager højde for og involverer børn i udsatte positioner, så børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse fremmes?

Børn i udsatte positioner skal forstås som en sammensat gruppe af børn, der f.eks. kan være børn med en svag socioøkonomisk baggrund, børn med en fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse, børn i risiko for at stå uden for fællesskabet. Det kan være en varig funktionsnedsættelse eller en kortvarig akut situation, men vi forstår en udsat position som både dynamisk og kontekst-afhængig.

Når vi lykkes med at arbejde inkluderende, ser vi børn, som:

- deltager i fællesskaber på deres egne præmisser
- viser forståelse for andre børns særaftaler
- føler sig som en del af leg og fællesskab
- føler de hører til og har positive relationer
- føler sig anerkendt og værdifulde

Som personale arbejder vi inkluderende ved at:

- arbejde med pædagogiske bagdøre
- være opmærksomme på, om et barn oplever sig som deltagende eller ikke deltagende, når det befinder sig i yderkanten af aktiviteten
- møde barnet positivt
- møde barnet med anerkendelse
- guide barnet i og ind i fællesskaber
- skabe deltagelsesmuligheder for alle børn
- være opmærksomme på at mindske deltagelsesbarrierer i læringsmiljøet
- kompensere der, hvor det giver mening
- modvirke marginalisering og stigmatisering
- tilrettelægge og justere os i forhold til barnets behov
- være opmærksomme på at sikre alle børn deltagelsesmuligheder
- give slip på "vi plejer"
- respektere barnet og barnets bidrag
- opfatte mangfoldighed som en ressource
- tænke ressourceorienteret om barnet
- skabe positive narrativer om barnet
- arbejde med struktur, tydelighed, forudsigelighed, genkendelighed
- være opmærksomme på at positionere barnet positivt i fællesskaber

Sammenhæng til børnehaveklassen

Hvordan tilrettelægger vi vores pædagogiske læringsmiljø for de ældste børn, så det skaber sammenhæng til børnehaveklassen? (Dette spørgsmål gælder kun dagtilbud med børn i den relevante aldersgruppe.)

Vi vil etablere et skoleunderstøttende pædagogisk læringsmiljø for de børn, der skal starte i mini SFO 1. maj det følgende år. Vores arbejde skal understøtte, at børnene har mod på at skulle i skole. Børn, som har mod på at skulle i skole:

- kan imødekomme krav og tilsidesætte egne behov
- har følelsesmæssigt overskud og kan klare modstand
- står ved egne følelser og oplevelser
- kan og vil indgå i fællesskaber
- er nysgerrige på det nye
- siger ja til fællesskabet og aktiviteterne i det
- kan begå sig i fællesskabet, dvs. lytte, tale, vente og handle efter anvisninger
- har overskud til at indgå i nye fællesskaber og er deltagende
- kan tage kontakt og danne nye venskaber
- har mod og lyst til nye venskaber
- viser glæde ved mødet med nye kammerater
- hjælper og vejleder andre børn
- tager hånd om hinanden i nye venskaber
- tør møde nye udfordringer og har mod på nye oplevelser
- glæder sig til førskoleaktivitet på tværs af husene
- kan være i deres krop – kropskontrol – impulshæmning – mærke sin krop – kropsbevidsthed
- kan affektregulere
- har gå-på-mod
- kan fordybe sig og er vedholdende
- har lyst til at lære
- er nysgerrige overfor bogstaver, tal, mønstre, former osv.

Som personale skaber vi sammenhæng og understøtter overgangen til børnehaveklassen ved, at vi:

- skaber brobygningsarbejde på tværs af huse i forhold til skolestart
- har en legende tilgang og følger børnenes spor
- kan se alle børns potentialer og har en eksperimenterende tilgang
- arbejder med aktiviteter, som er med til at støtte børnene i at blive skoleparate
- indgår i og er medudviklere af det skoleforberedende arbejde på tværs af husene
- udfordrer børnene med ukendte opgaver og miljøer
- tilrettelægger dagen, så der er en vekselvirkning mellem børneinitieret leg, voksestyrede aktiviteter, rutiner og pauser
- udfordrer børnene tilpas – nærmeste udviklingszone
- understøtter børnenes mulighed for at danne nye venskaber
- guider børnene til selv at løse problemer og håndtere konflikter
- tilrettelægger aktiviteter med fokus på farver, former, tal og bogstaver
- øver børnene i at være kritisk tænkende
- giver børnene ansvar i forhold til daglige opgaver
- ansporer børn til at øve sig og prøve selv
- arbejder med at udvikle børnenes følelsesmæssige regulering
- udfylder overgangsark til brug for overlevering til skolen

Øvrige krav til indholdet i den pædagogiske læreplan

Inddragelse af lokalsamfundet

Hvordan inddrager vi lokalsamfundet i arbejdet med at skabe pædagogiske læringsmiljøer for børn?

Vi lægger vægt på at børnene har kendskab til deres lokalsamfund og de muligheder, der er omkring dem. Frederikssund kommune har etableret to tilbud til alle dagtilbud i kommunen, som børnene skal deltage i. Det er Kulturstierne og en årlig teatertur.

Kulturstier:

Kulturstier er et tilbud til alle vores 4- og 5-årige i Frederikssund kommunes dagtilbud.

De deltagende kulturinstitutioner fra lokalområdet er Biblioteket, Museet Færgedgården, Willumsens museum og Musikskolen. Der arbejdes på at udvide Kulturstierne med et naturtilbud.

Børnene møder de lokale kultur- og naturformidlere og institutioner gennem strukturerede forløb, som er udviklet i et samarbejde mellem pædagoger og kulturformidlere.

På Kulturstierne kommer børnenes nysgerrighed og sanser vidt omkring i litteraturen, naturen, billedkunsten, musikken og kulturarvens verdener.

Teatertur:

Hvert år får alle børn i Frederikssund kommunes dagtilbud mulighed for at se en teaterforestilling. I vores lokalområde foregår det i Kulturhuset Elværket.

Andre tilbud:

Her ud over er der Børnebiffen, som også er et tilbud til alle dagtilbud i Frederikssund kommune.

Det er et samarbejde mellem daginstitutionerne og de tre lokale biografer i Frederikssund: Parkteatret, Skibby Kino og Slangerup Kino.

Tilbuddet er frivilligt og styret af en arbejdsgruppe bestående af repræsentanter for de tre biografer og tre dagtilbudsledere fra hhv. Frederikssund Nord/Syd, Slangerup og Jægerspris/Skibby.

I de enkelte børnehuse er der forskellige traditioner i lokalsamfundet, for eksempel Luciaoptog og fastelavn på plejehjemmet, besøg i kirken til jul, julesang hos Blindesamfundets lokalafdeling og besøg på brandstationen.

Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø

Hvordan integrerer vi det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø i det pædagogiske læringsmiljø?

Det fysiske børnemiljø skal understøtte et fysisk læringsmiljø, der tilsigter alsidig motorisk udvikling, legekompeterer og læring. Det skal tilgodese børns forskellige aldre og kompetenceniveau.

Det fysiske børnemiljø er et miljø, hvor børnene:

- tydeligt kan se, hvilke muligheder, der er i rummet
- inddrages i beslutninger omkring indretning
- har mulighed for at opsøge private rum
- får inspiration og ideer til lege ved hjælp af det, det enkelte rum tilbyder
- har mulighed for fordybelse i leg og aktivitet
- har adgang til legetøj og beskæftigelsesmaterialer
- har mulighed for at indrette eget legemiljø her og nu
- har mulighed for at udfolde sig og udfordre sig både inde og ude
- har mulighed for selvhjulpethed

For at understøtte børnemiljøet, skal personalet indrette et miljø, hvor:

- der er mulighed for fysisk aktivitet, stilleområder, kreativitet, være mange, være få
- der er mulighed sol, skygge og læ
- Der er en fleksibel indretning
- Der kan skabes fysisk plads i rummet ved hjælp af f.eks. indskudsborde, væghængte borde og rumdelere
- Der opfordres til fysisk aktivitet, både med høj og lav intensitet
- børneperspektivet er tænkt ind i indretningen af rummene
- Der er fokus på at sikre en god hygiejne og et godt indeklima (lys, lyd/støjniveau, lugt, temperatur)

Det psykiske børnemiljø skal understøtte et alsidigt læringsmiljø, der tilsigter både personlig udvikling og udvikling i fællesskaber. Det skal afspejle læringsmiljøets værdier og fremme børnenes trivsel.

Det psykiske børnemiljø er et miljø, hvor børnene mødes anerkendende og der er fokus på:

- Tryghed, tillid og børneperspektiv
- Tolerance og respekt
- At børnene føler sig hørt og set
- At børnene føler sig som en del af fællesskabet
- de vilkår og muligheder, det enkelte barn har
- at tager højde for det enkelte barns følelsesmæssige alder
- respekt for barnets integritet
- At børnene føler sig betydningsfulde
- At børn møder gode stemninger
- At børn tages alvorligt
- En god omgangstone
- At anerkende børns perspektiv på f.eks. venskab, leg og konflikthåndtering
- At se mangfoldighed som en ressource
- respekt for og accept af at vi er forskellige
- det positive narrativ om barnet og familien
- At børn gennem deres sprog og handlinger indbyrdes respekterer hinanden

Det æstetiske børnemiljø skal understøtte det pædagogiske læringsmiljø med en sanselig dimension. Vi tillægger den æstetiske dimension værdi, da der er en sanselig glæde forbundet med børnenes oplevelse af, hvordan der ser ud i dagtilbuddet, den udlevede kultur og de indtryk og udtryk det må afstedkomme.

Det æstetiske børnemiljø er et miljø, som stimulerer børns sanser og giver dem lyst til at udforske og undersøge omverdenen. Det er kendetegnet ved at:

- Vi bruger godkendte materialer
- Vi tilgodeser børnenes behov for at udfolde sig
- Børnene tilbydes voksenstyrede kreative udfoldelser
- Børnene inddrages og kan identificere sig med udsmykningen i huset
- Børnene eksperimenterer med det visuelle udtryk
- Børnene deltager aktivt i rummets æstetik ved at tage stilling og tilføje til rummets visuelle udtryk og indhold
- Børnene anerkendes for egne kreative udfoldelser
- Børnene erfarer gennem sanser
- Vi har tænkt over farvesammensætningen i rummet
- Vi får en følelse af, at her er rart at være
- Indretningen og udsmykningen virker stimulerende og inspirerende på børn
- Kreativiteten stimuleres

De seks læreplanstemaer

Den pædagogiske læreplan skal udarbejdes med udgangspunkt i seks læreplanstemaer samt mål for sammenhængen mellem læringsmiljøet og børns læring.

Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter børns brede læring inden for og på tværs af de seks læreplanstemaer.

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 32

Alsidig personlig udvikling

Alsidig personlig udvikling drejer sig om den stadige udvidelse af barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse.

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 36-37

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egne potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn samt social og kulturel baggrund.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil og tilknytning mellem børn og det pædagogiske personale og børn imellem. Det skal være præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Dette gælder også i situationer, der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes alsidige personlige udvikling?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Alsidig personlig udvikling
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Vi prioriterer legen højt, både den børne- og vokseninitierede leg er vigtig for os. Det er bl.a. gennem leg at vi arbejder pædagogisk med det enkelte barns gåpåmod, selvtillid og selvværd som er en vigtig del af den personlige udvikling.

Barnet skal lære at kunne rumme både medgang og modgang, og her er den følelsesmæssige udvikling særlig betydningsfuld. Vi tager børns følelser alvorligt, og anerkender deres følelser, ved at sætte ord på følelserne. Vi afstemmer os følelsesmæssigt i forhold til børnene med vores kropssprog, mimik og stemmeføring.

Trygheden er afgørende for barnets udvikling, for det er fundamentet for at gå ud og udforske verden, at kunne lære at mærke sig selv og at kunne sige til og fra. Barnet skal også kunne aflæse andres følelser for at kunne indgå i sunde relationer.

Deltagelseskompetence er også en del af den personlige udvikling hvori barnet lærer vedholdenhed og at være aktivt deltagende, både så det giver andre plads og også selv bidrager til børnefællesskabet.

Vi tager udgangspunkt i børnenes perspektiver og medinddrager dem i vores planlægning af aktiviteter. Vi hjælper børnene ind i de forskellige børnefællesskaber og støtter op om deres relationsdannelse.

Hos os kommer vores børnesyn og vores syn på dannelse og børneperspektiv til udtryk, når vi som voksne tager udgangspunkt i dét, det enkelte barn og hvad børnegruppen er optaget af i dagligdagen. Det betyder,

at børnene er medspillere og medskabere af hverdagens aktiviteter og lege. På den måde ønsker vi at sikre børnenes medindflydelse, medbestemmelse og dannelse. Det gør vi konkret ved at tale med børnene om, hvilke aktiviteter de kunne have lyst til, og vi gør det også gennem demokratiske processer, når der lægges op til at vælge mellem forskellige aktiviteter. Vi møder børnene i øjenhøjde, og inddrager deres perspektiver. Vi ønsker som voksne at være nærværende og reflekterende, så vi hele tiden er på sporet af, hvad der rør sig i børnegrupperne, og det gør vi ved at understøtte børnekulturen i huset og børnenes initiativer.

Vuggestuen

Et omfattende fokusområde er at styrke børnenes selvværd og -tillid ved at lade dem få en følelse af at mestre og få succesoplevelser. Derfor er det vigtigt i det daglige arbejde, at vi motiverer børnene til at gøre så meget af det praktiske i deres hverdag som muligt. Det vil f. eks. sige, at de hjælper med at tage deres tøj og overtøj af og på, samt, sko, støvler og hjemmesko. Vi hjælper dem til at kravle og gå selv derhen, hvor de ønsker. Selv de udfordrende mål, som trip trapstole og krybber, hjælper vi dem til selv at kravle op i. Når vi skal spise, hjælper vi dem med at vælge en mad fra madkassen. Når de er færdige hjælper vi dem til selv at vaske sig i ansigtet, samt rydde op efter sig selv. De yngste børn kan putte deres hagesmæk i vaskekurven. De ældre børn sætter deres madkasse og drikkedunk på rullevoغن.

I garderoben og på badeværelset har børnene hver deres kasse og plads til deres personlige sager. Der er et billede af hvert barn samt deres navn ved deres ting. Sådan kan børnene se, hvor deres ting er. De bliver motiveret til at findes deres egen plads, og genkende deres personlige ejendele.

Alt dette har foruden at styrke selvværd/-tillid samtidig formålet at gøre det enkelte barn bevidst om sig selv og andre, både barn og voksne imellem samt dets position ift. dem. Barnet bliver bevidst om og trygt ved de forventninger, der bliver udvekslet dagligt barn og den voksne imellem. Konkret vil det sige, at barnet får en følelse af selv at have truffet beslutningerne. Naturligvis er rammen skabt af personalet.

Vores daglige samling i vuggestuen fra de mindste børn på under et år til de store treårige er som tidligere nævnt baseret b.l.a. på at styrke børnenes affektregulering. I praksis betyder det eksempelvis at sangbogen bliver givet til én selv, og man selv sender den videre. Den som har fået sangbogen, har lov at vælge, hvilken sang vi skal synge. Børnene peger på billederne i bogen, eller fortæller hvilken sang, de ønsker. Alle børn får en tur. Hos de mindste børn får alle lov til, at vælge en sang hver gang, så de er trygge ved oplevelsen og følelsen af at vente på sin tur. Hos de ældre børn skifter turen nemlig hver dag. Til samling hos de ældre vuggestuebørn fra 2 år har barnet, hvis tur det er, lov at vælge en sang samt pege på børnenes billeder og børnene selv, for at se hvem der er kommet i vuggestue i dag af både børn og voksne. De kan endda tælle, hvor mange der er kommet. Når samlingen er slut, hjælper barnet, der har turen med at dele drikkedunke og madkasser ud til frokost, når gruppen sidder klar ved bordet. Han/hun siger værs'go'

Alt dette er for at bevidstgøre barnet samt de andre børn i samlingen omkring dem selv og gruppens fællesskab. Det er med til at lære barnet at have en stemme i et demokrati, samt stole på at det bliver hørt.

Vigtigt er her også at nævnte at et hvert barn bliver mødt af personalet ud fra dets individuelle udviklingszone samt dets personlige behov.

Børnehaven

Vi arbejder meget med medbestemmelse og medinddragelse, så børnene er med til at vælge og har valgmuligheder. Fx i forhold til leg, sang, farver, valg af cykler, legetøj, bøger og samtidig er børnene med i planlægningen af aktiviteter. På denne måde inddrages børnenes perspektiver og de tages alvorligt.

I grupperne har vi dagens hjælper, som hjælper med at gennemgå dagens indhold ud fra en piktogramtavle. Barnet hjælper også med rullevoغن og deler madkasse og drikkedunk rundt til de andre børn. I storegruppen har vi "Koala Kim", som er en plys bamse. Han kommer hjem til børnene på skift. Med ham følger en kuffert med en lille notesbog, og heri kan forældrene skrive sammen med barnet om, hvad Koala kim har oplevet hos barnet. I børnehaven fortæller barnet om oplevelserne med bamsen.

I mellemgruppen har børnene arbejdet med "Bogen om mig og min familie". Under projektet har gruppen været rundt og se børnenes hjem og forældrene har været inddraget og taget billeder. Derudover har børnene arbejdet med kroppen og dens funktioner.

På den måde sker der en kobling mellem de to arenaer, børnehave og hjem.

Vi er særligt inspireret af den neuro-affektive pædagogik og tilgang, som handler om arbejdet med børns følelsesmæssige udvikling og læring. Den neuro-affektive pædagogik er funderet på hhv. den sidste nye hjerneforskning og udviklingspsykologien. Konkret betyder det i praksis, at vi hjælper børnene med at sætte ord på deres følelser, ved at italesætte deres følelser, så de derigennem får et sprog at udtrykke sig med. Derved anerkendes deres følelser, som værende legitime. Vi arbejder også med Sunshine circles og Dino-samlinger, som er nogle bestemte måder at lege sammen på, hvor vi skiftevis arbejder med høj og lav arousal (op og ned i gear). Det hjælper og lærer det enkelte barn, til at kunne rumme og håndtere deres følelser, så de opnår at kunne indre-regulere. Denne metode støtter det sociale samspil og tilknytningen mellem børn og voksne og børnene i mellem. Derudover opnår de en erfaring med sig selv, og får en større forståelse af deres egen regulering følelsesmæssigt. Gennem samlingerne tilegner børnene sig et fælles sprog til at udtrykke og sætte ord på deres følelser, og får på den måde udviklet et sprog til at kunne forstå sig selv og hinanden. Det er også med til at styrke fællesskabet i børnegruppen.

Gennem Sunshine circles arbejder børnene med deres krop og deres sanser, da der altid indgår bevægelse i de lege, som cirklerne og Dino er funderet på.

En del af den neuro-affektive tilgang er også at forstå og acceptere, at når et menneske er i affekt, så er deres kognitive færdigheder slået fra. Vi taler om, at når alarm-hjernen er slået til, så er tænke-hjernen slået fra. Når den er dét, kan vi ikke i det moment tale med barnet og få det til at reflektere samt herefter forstå egen og andres adfærd. Vi må vente til tænke-hjernen er slået til igen. Når barnet er i affekt, er vi blot omsorgsfulde, passer på det, og hjælper det med at affekt-regulere, så tænke-hjernen kan tænke igen.

Social udvikling

Social udvikling er udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer og foregår i sociale fællesskaber, hvor børnene kan opleve at høre til, og hvor de kan gøre sig erfaringer med selv at øve indflydelse og med at værdsætte forskellighed.

Gennem relationer til andre udvikler børn empati og sociale relationer, og læringsmiljøet skal derfor understøtte børns opbygning af relationer til andre børn, til det pædagogiske personale, til lokal- og nærmiljøet, til aktiviteter, ting, legetøj m.m.

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 38-39

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes sociale udvikling?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Social udvikling
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Børnenes sociale udvikling og læring støttes navnlig gennem deltagelse i forskellige børnefællesskaber. Vi arbejder med børnegruppernes sociale læring ved at hjælpe med at sætte ord på børnenes intentioner og ved at være meget bevidst om, hvad og hvordan vi kommunikerer. Ofte spejler børn de voksne, så vi er rollemodeller. Derfor arbejder vi bevidst med positive positioneringer i børnegrupperne, så børnene hjælpes til at "få øje på hinanden" og på fællesskabet. Så mens den personlige udvikling handler om "mig", så handler den sociale udvikling om "dig", altså den anden, og om hvordan mine handlinger påvirker dig. Vi roser den vensomme og hjælpsomme adfærd i børnefællesskabet.

Gennem relationerne i børnefællesskabet og i legen støttes og hjælpes det enkelte barn i, at udvikle empati og det at kunne sætte sig i den andens sted.

Vi opfatter børns leg og børnefællesskaber som særdeles vigtige, og derfor vægter vi både den vokseninitierede og børneinitierede leg. Initieret leg er en leg, der er igangsat, skabt eller taget initiativ til. På den måde understøtter vi legene i børnefællesskaberne samt deres legerelationer. Samtidig er vi opmærksomme på, hvad det er, børnene er optagede af i deres lege. Vi vil sørge for, at børnene bliver anerkendt i deres selvvalgte leg, både hvis de leger alene eller sammen med andre. Vi har fokus på, at alle har nogen at lege med.

Vi støtter og guider det enkelte barn i børnefællesskabet, og vi etablerer børnefællesskaber, hvor børnene får mulighed for at danne venskaber på tværs af alder, køn og kultur. Det gør vi konkret, ved at børnegrupperne og stuerne laver aktiviteter på tværs om formiddagen samt om eftermiddagen. Om morgenen er der tilbud om aktiviteter og lege på tværs i hele børnehaven.

Vi er opmærksomme på, hvordan vi indretter det fysiske læringsmiljø, så det er tydeligt, hvilken leg og læring, der kan udfolde sig på stedet, og vi tilrettelægger dagen, så der er en vekselvirkning mellem børneinitieret leg, voksenstyrede aktiviteter, rutiner og pauser. Ved pauser mener vi, at det er vigtigt at børnene har mulighed for at kunne trække sig til nogle læringsmiljø, som tilbyder ro og fordybelse.

Vuggestuen

Vores daglige samling med børnene i vuggestuen er et bredt læringsmiljø i den forstand, at den favner flere af de forskellige læreplanstemaer, samt kommer langt omkring i de pædagogiske grundlag. Det er en opstillet seance, en såkaldt pædagogisk planlagt aktivitet, der foruden at styrke den personlige alsidige udvikling, skaber et visuelt fællesskab. Vi sidder i en rundkreds sammen, de yngste oftest rundt om et bord.

Der bliver startet med en form for synkronisering. Den kan eksempelvis være en sjov tittebøh-leg med hagesmækkerne evt. med tilhørende tittebøh-sang eller at klappe i hænderne eller tromme på bordet. Somme tider synkroniserer vi med den samme kendte fælles yndlingsang.

Det kan hos de større vuggestuebørn være en leg hvor alle skal holde sig på maven, hovedet, skuldrene, benene og lign. Det kan også være en kendt goddag-sang. Vi er på disse måder fælles om at komme op i arousal og fælles om at komme ned igen og har sammen reguleret os til at gå til 'opgaven'.

Formålet med at børnene har hver deres tur er desuden at skabe erfaring med at have indflydelse på samt mærke og forstå sin position i fællesskabet. Børnene opdager eksempelvis at sidemanden vælger en anden sang end én selv, og at den også bragte glæde for nogen, lige såvel som ens egen sang gjorde det. Det har til formål at styrke hvert barns empatiske udvikling.

Generelt arbejdes der fokuseret på at det enkelte barn bliver bekendt med egne og andres grænser gennem den anerkende tilgang fra personalet i de lege og samspil i hverdagen, som tilbydes. Konkret har det mange forskellige former. B.la. dialogisk læsning, sanslege som at male og lime, rytmiklege med områdets musikerapeut, udelege på legepladsen, konstruktionslegetøj i form af magneter, lego, puslespil o.l.

I hverdagsaktiviteter, så som måltider og håndvask, er pædagogikken ligeså tilpasset den sociale udvikling. Det er vigtige læringsmiljøer med mulighed for at øve deltagelsesformer som understøtter børnenes opbygning af relationer til hinanden og personalet. Dette er ligeså et fokusområde på ture ud af huset, så børnene bliver bekendt med nærmiljøet. F.eks. vores naturområde lige udenfor lågen, men også en tur i netto for at købe noget, vi senere skal bruge til en aktivitet eller en højtid.

Børnehaven

Vi ønsker at anerkende hvert enkelt barn, så barnet oplever sig betydningsfuld og værdsat. Derfor er det også vigtigt for os at arbejde med pædagogiske bagdøre, som betyder, at der gives rum til, fx at barnet har mulighed for at være i periferien af en aktivitet for nogen tid.

På samme vis har vi ansvaret for at skabe tydelighed, struktur, genkendelighed og forudsigelighed, også kaldet makro-regulering. For at skabe de bedste betingelser for læring arbejder vi kontinuerligt med tydelighed, genkendelighed, forudsigelighed og struktur. Det kalder vi også at arbejde med makro-regulering. Makro-reguleringen skaber rum for ro og fordybelse hos børnene.

Vi er optagede af at skabe deltagelsesmuligheder for alle børn, fordi vi ved, at al læring foregår i sociale samspil. At opleve sig som en del af et socialt og inkluderende fællesskab danner grobund for alle børns trivsel, læring og dannelse.

En del af den sociale udvikling støttes også gennem de vokseninitierede lege som Sunshine Cirkles. Her lærer børnene at aflæse de andre og justerer sig i forhold til gruppen. Turtagning øves også gennem disse lege.

Hver morgen holdes der samling i grupperne og her gennemgås dagens indhold og der planlægges sammen med børnene.

Vi bruger fx børnemassage, hvor børnene massere hinanden. Dette hjælper b.la. børnene til at justere sig i forhold til andre og det kan også forebygge mobning.

Vi har stort fokus på leg, da børnene socialisere gennem leg. Hvis der er enkelte børn der har brug for særlig støtte til at indgå i legerelationerne understøtter vi dette ved fx at benytte voksenstyrede aktiviteter, voksenstyrede legegrupper og her benytter vi os af følgende pædagogiske redskab: Vi går "foran" som rollemødder, vi går "ved siden af" som guidning og til slut går vi "bag ved" for at give børnene plads til selv at videreudvikle og styre legen.

Børnemassage hvor børnene masseger hinanden hjælper også børnene til at se og justerer sig i forhold til andre. Regel-lege som fx Lille hund, der er nogen der har taget dit kødben, understøtter børnenes evne til at samarbejde.

Hver fredag holder vi fællessamling som hver gruppe står for på skift. Det er børnene i gruppen der har planlagt de sange, der synges. Efter samlingen er der forskellige tilbud på tværs af huset, så børnene leger mere blandet.

Kommunikation og sprog

Børns kommunikation og sprog tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets forældre, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale.

Det centrale for børns sprogtiltagelse er, at læringsmiljøet understøtter børns kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale. Det er ligeledes centralt, at det pædagogiske personale er bevidst om, at de fungerer som sproglige rollemodeller for børnene, og at børnene guides til at indgå i fællesskaber med andre børn.

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 40-41

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes kommunikation og sprog?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Kommunikation og sprog
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Det er vores opfattelse, at al læring, og dermed også tilegnelse af sprog, foregår i sociale samspil og dermed i børnefællesskaber, i lege, i aktiviteter og i rutiner samt i samspillet og interaktionerne med os voksne. Al læring kræver mening og motivation hos den lærende, og derfor er dét, at inddrage børneperspektiv og demokratiske processer, så vigtige.

At turde at kaste sig ud i læring kræver tillid og tryghed, og af denne grund har vi fokus på at skabe trygge rammer, hvor vi tør fejle. Det er den voksnes ansvar at skabe den etiske ramme, hvor dette er muligt, og det betyder, at vi er opmærksomme på, at alle børn kan ytre sig, uden at skulle risikere at føle sig forkert i fællesskabet. Det er vigtigt, at alle børn føler sig trygge, og føler at de har en værdifuld hverdag. Desuden har vi fokus på, at alle børn trives, og føler sig set, hørt og forstået.

Vuggestuen

Det sproglige læringsmiljø er i flow i løbet af hele barnets dag i daginstitution i selve mødet med barnet eller børnene, som er i færd med at interagere med hinanden eller observere hinanden. Læringsmiljøet finder sted fra afskeden med forældrene, til legen på stuen, de planlagte pædagogiske aktiviteter, udelegen, håndvasken, måltiderne, omkring middagsluren og ved afhentningen om eftermiddagen. Børnene bliver hver dag præsenteret for sjove, spændende og udfordrende oplevelser, som til hver en tid vil indeholde diverse forventninger og krav. Disse medfølger en række følelser, som er en årelang læreproces for hvert enkelt individ at lære at håndtere. Starten på dette er at lære, hvad de forskellige følelser hedder. Så derfor er kerneopgaven, at gøre hvert enkelt barn bekendt og trygt med de følelser, det mærker i løbet af dagen. For at forstå andre og derved danne empati, må man først forstå sig selv. Personalet sætter ord på følelsen, som tolkes at barnet har og afspejler den med mimik og kropssprog.

Hos de yngste i vuggestuen bruger personalet 'tegn til tale', sådan at barnet får ordlyden placeret visuelt og samtidig kan give udtryk for en følelse eller et behov, inden det kan sige ordet. Det skaber stor selvtilid for det lille barn endda på under et år at mærke, at personalet forstår dets gestik, og kan sørge for at få stillet sine behov.

Ligeledes er en kerneopgave ift. at stimulere barnets sprogudvikling at give det ordene, for hvad der er relevant i deres hverdag. Til dette spilles der bl.a. spil med fokus på over- og underbegreber, gruppeinddeling af madvarer og div. ting som hører til i hjemmet. Puslespil og farvespil er også relevante, samt billedlotteri. Der læses bøger. Både velkendte rim og remser for at styrke sætningsrytmen og udtalen i

sproget, men også dialogisk læsning, som inviterer barnet til selv at finde ord til historien. Der synges sange, som ved samme effekt som ved rim og remser øver rytmen i sproget, men også mundmotorikken, der danner grundlag for udtalelsen af ordene.

På væggene i børnehøjde hænger der billedkollager af børnene i forskellige situationer, som de for nylig har været i. Dvs. at kollagen jævnlige bliver udskiftet, så aktiviteten på billedet er friskt i erindringen.

På væggene hænger også store former med forskellige farver, der hænger tal og bogstaver, kendte madvarer og hos de største to- til treårige børn hænger der mange forskellige kendte genstande fra børnenes hverdag og interessefelter. Dette har til formål at invitere til dialog, fra både barnet og personalet.

Som en del af de planlagte pædagogiske aktiviteter er der fokus på mundmotorik. Der laves forskellige lege som b.la. stimulerer brugen og koordinationen af tungen og læberne, som er med til at styrke barnets evne til at udtale ord. Aktiviteterne består eksempelvis af pustelege ifa. blæse bobler i væske (vand/mælk) med sugerør, puste sæbebobler, puste til en fjer eller en bordtennisbold. Mundmotorikken er ligeledes i fokus ved hvert måltid. Personalet opfordrer barnet til at starte med at spise noget groft og fiberrigt. Både af sundhedsmæssige årsager, men også af pædagogiske overvejelser. Ved f.eks. seje skorper af brød og grove grøntsager bruger barnet sin tunge-, samt tand-, kæbe- og læbekræfter til at tygge maden. Det kan være en svær opgave for det lille barn og kræver årevis af øvelse. Derfor er dette ligeledes en vigtig kerneopgave, som bliver prioriteret for selv det mindste vuggestuebarn, for at styrke selvværd og -tillid til at udvikle dets kommunikative kompetencer.

Børnehaven

Vi arbejder primært ved at "give" børn sprog ved at sætte ord på alt hvad vi gør. Hvis et barn formulerer en sætning, som fx er grammatisk forkert, gentager vi sætningen korrekt.

Vi arbejder med sproget gennem lege, hvor vi har fokus på forskellige begreber fx stor, større størst, mindste mellemste største i legen Bukke Bruse. Det gælder også når vi siger rim og remser, fortæller historier eller læser historie, når børnene selv digter en historie og bruger hånddukker til. Vi arbejder også med dialogisk læsning, hvor børnene inddrages og vi taler om forskellige begreber i bogen.

Gennem hjælp til at håndtere konflikter hjælper vi børnene med at sætte ord på og kommunikere deres følelser. Når børnene kommer i en konflikt, guider vi med at finde en løsning via deres eget sprog.

Vi arbejder rigtig meget med piktogrammer for at forberede og visualisere hverdagen for børnene. Piktogrammerne er med til at understøtte børnenes sprog, da de får koblet ord og billeder sammen. Til samling kommer vi både omkring ugedage, datoer, måneder, dagen og ugens program, vejret, årstider, påklædning, mærkedage såsom fødselsdage og højtider såsom fastelavn, påske, halloween og jul.

Vi arbejder også med sanglege fx Jeg gik mig over sø og land for, at lære forskelle mellem mig og jeg. Derudover bruger vi sprogekuffert, sangkuffert, vildkatten-spil og vendespil. Vi er også bevidste om at <fysisk udfoldelse har stor betydning for sprogudviklingen.

Kommunikation er også non-verbal og den skal man også lære at kommunikere i gennem. Vi øver på at lytte aktivt og at holde øjenkontakt, at tænke over ens kropssprog og ansigtsmimik. Derudover øver vi det at kunne modtage en kollektiv besked og at kunne følge en anvisning.

Krop, sanser og bevægelse

Børn er i verden gennem kroppen, og når de støttes i at bruge, udfordre, eksperimentere, mærke og passe på kroppen – gennem ro og bevægelse – lægges grundlaget for fysisk og psykisk trivsel.

Kroppen er et stort og sammensat sansesystem, som udgør fundamentet for erfaring, viden, følelsesmæssige og sociale processer, ligesom al kommunikation og relationsdannelse udgår fra kroppen.

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 42-43

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø udviklingen af børnenes krop, sanser og bevægelse?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Krop, sanser og bevægelse
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Arbejdet med barnets krop, sanser og bevægelse er helt centralt i for barnets udvikling, trivsel og læring. Det lille barn får erfaringer med verden gennem at be-”gribe” den, altså at mærke verden.

Troldehøjen er med i projekt Børneliv i sund balance. Projektets formål er at skabe mindre social ulighed i sundhed. Meningen er at projektet udvikles og løber over 5 år og involvere dagtilbud, skoler, klubber, SFOer, forældre og lokalområde.

På dagtilbud arbejdes der på 3 overordnede områder:

1. Sund mad og drikke sammen
2. Leg og bevægelse sammen
3. Oplevelser og nærhed sammen

Til de tre områder arbejdes der lige nu på 7 indsatser, som gør de tre områder mere konkrete.

Vuggestuen

Det er især vigtigt at arbejde med hver enkelt barn ud fra nærmeste udviklingszone, når det gælder den motoriske og sanselige udvikling, da det er i vuggestueårene, at et barn gennemgår den største motoriske udvikling i sit liv. Hvis barnet er under et år, når det bliver indmeldt i dagtilbud er personalet måske så heldige, at være med til at opleve, at barnet lærer at kravle, stå og gå, samt spise med pincetgreb og gaffel. Men hvert barns motoriske udvikling er så individuel, at personalet må vurdere ethvert barns behov ift. de planlagte pædagogiske aktiviteter. En motorisk aktivitet giver mening, hvis den er tilpasset udviklingszonen, sådan at målet ikke er sat for højt. Aktiviteten kan således tilpasses ved at dele børnegruppen op. Eksempelvis kan den pædagogiske aktivitet være at styrke motorisk sikkerhed i benene. For de børn, som i forvejen har lært at gå, er det en relevant aktivitet, at komme ud på legepladsen eller på tur i institutionens

naturområde og afprøve og danne nye kompetencer i forskelligt ujævnt terræn. Her har barnet mulighed for at komme ud af sin komfort zone og føle en fysisk udfordring. Personalet hjælper og motiverer til, at hvert barn kommer igennem aktiviteten med en succesoplevelse. Hvis personalet derimod tager de børn med til aktiviteten, som endnu ikke har lært at gå, vil de være nødsaget til at sidde i sandkassen eller på en voksens skød eller i en klapvogn og vil ikke have mulighed for at arbejde sig hen imod deres nærmeste udviklingszone. Så derfor laver personalet en tilsvarende aktivitet til dem, som øver sig i at gå indenfor på stuen. I de varme årstider, er det naturligvis lettere at implementere aktiviteten udenfor for alle børn. Samtidig kan de have bare tæer og mærke underlaget i de forskellige former, der findes udenfor f. eks. sand, grus, jord, græs, grene, flis, asfalt, vand, mudder osv.

Udearealet indeholder ud over sandkasse, kravlestativ med net, gynger, sansegynge, trapper, stejle bakker og cykelbane med løbetykler og trehjulede. Alt dette bliver implementeret i alle vuggestuebørnenes hverdag både som spontan aktivitet og som planlagt struktur.

På stuerne er der indkøbt redskaber, som indbyder til motorik ifa. forskellig sansestimuli. Der er eksempelvis trampolin, balancebane med diverse underlag (nupper, riller osv.), hoppedyr, store skumpuder i forskellige former, skumtrappe, skumrutjebane, bolde med nupper og huller og med tyngde. Der et træslot, som man kan kravle op på og balancere på stænger eller kravle nedeunder og smyge sig igennem gennemgang. På stue for de mindste børn er der påmonteret en aktivitetsvæg på to vægge, sådan at barnet har mulighed for at eksperimentere med at røre ved forskellige ting. Eksempelvis jernkæder, store pensler, gummihjul og børster. Dette har til formål at stimulere taktilsansen og er med til at bevidstgøre barnet og gøre det trygt ved at røre ting som føles forskelligt. Blødt, hårdt, stift, groft.

På stuen for de største to-treårige børn er der mulighed for at hænge gynge i loftet samt rebstige og andre kravleredskaber. Stuerne er indrettede sådan, at der er kvadratmeter med bevægeplads til at løbe og danse. Danse/rytmikaktiviteter er også en stor del af de pædagogiske aktiviteter med fokus på krop, sanser og bevægelse. Områdets musikterapeut kommer til institutionen i perioder og har seancer. Hun efterlader for omgang en cd med seancen, som vi kan bruge i hverdagen. Den kommer ofte i brug til de spontane øjeblikke, hvor der er naturlig stemning for at synge og danse. Men den kommer også i brug i de planlagte pædagogiske aktiviteter i forbindelse med at spille på instrumenter og rasleæg. I samme sammenhæng bruger personalet en kuffert med rekvisitter til sange.

At spille på instrumenter ifa. diverse rytmisk slagtil til musikken har til formål at implementere en bevidsthed i den rytmiske sans hos barnet. Det giver en oplevelse af at mærke rytmen i kroppen, for dernæst selv at kunne bidrage til musikken og fællesskabet synkront med gruppen.

Desuden har personalet fokus på finmotorik og sanseoplevelser. Det sker f. eks. gennem aktiviteter som kartoffelmel, male, dekorere, knuse visne blade, lege med frosne ærter og majs, smage på og røre ved forskellige madvarer, som øger barnets bevidsthed og tryghed omkring diverse sanseoplevelser og konsistens. F. eks. surt, sødt, stærkt, bittert, hårdt, fast, blødt, smuldret osv.

Det førnævnte fokus på at motivere barnet til at kravle op og ned af trappestolene samt krybberne og puslebordet har ligeledes det motoriske formål at styrke barnets selvtillid. Det sker, ved at lære at mestre mange motorisk praktiske gøremål selv og derved styrker det selvværdet, at have erfaringen der skal til, for at få mod til de næste udfordrende gøremål, som endnu ikke er afprøvet. Det er de samme pædagogiske overvejelser der er tillagt måden, personalet motiverer barnet til at hjælpe til med at tage tøj og overtøj på og af. Når barnet har mestret at åbne en stram velcrostrop i vinterstøvlen, er det måske trygt nok til dernæst at prøve at løsne en stram lynlås osv.

En anden måde at bevidstgøre det enkelte barn om dets sanser er at stimulere trædepuder og håndflader ved massage. Der er f.eks. indkøbt massageredskaber ifa. små bolde med nupper til at rulle i håndfladen eller under fødderne. Massagen bliver gerne implementeret inden frokost, som en del af en fælles arousalregulering. Der bliver sat rolig musik på, klassisk eller meditationsmusik og så ligger børnegruppen ned imens, de bliver masseret enten med boldene eller ved lette tryk. De opfordres også til at massere hinanden eller bruge nuppeboldene under sin egen fod eller hånd.

Børnehaven

Vi har fokus på at tilbyde varierede aktiviteter, så børnene både udvikler deres fin- og grov motoriske- samt kognitive færdigheder. Der tilbydes fx. finmotoriske aktiviteter som tegning, klippe-klistre, modellervoks, fjer, trylledej, kartoffelmel og perler og grov motoriske aktiviteter som motorik-bane, stopdans, faldskærm, yoga og Just dance. Med den struktur på eftermiddagen lærer børnene at vælge mellem forskellige tilbud, og der er selvfølgelig også mulighed for den børneinitierede leg. Vi tilbyder mange forskellige typer aktiviteter for at tilgodese, at børn er forskellige med forskellige behov. Dette er for at opnå at tilgodese det enkelte individs behov. Vi vil også gerne opnå at børnene er i flow, og kan gå til og fra en aktivitet, så det hele er flydende efter deres behov og ønsker, og dette kan være med til, at der sker læring hele dagen.

Udenfor har vi en skøn legeplads med gynger, klatrestativ, buske, sandkasse, legehuse, bål, bakker, mudderhul og byggebrædder. Vi har også et legeområde ved indgangen, hvor vi cykler, bygger med Megablox, tegner med kridt og spiller boldspil. Vi er desuden ofte på tur ude i den dejlige grønne Ådal samt i nærområdet.

På vores legeplads kan vi fx lege fange-lege, Kom hjem mine kyllinger, Øve balance, klatre på skråningen og trille ned af bakkerne.

Bevægelse skabes også i hverdagens daglige rutiner, såsom at gå baglæns fra toilet til garderobe. Vi arbejder også med at få mere styrkeleg, tovtræk og ase-mase gymnastik. Vi styrker også børnenes vestibulære sans gennem balance aktiviteter og fx Jorden er giftig.

Natur, udeliv og science

Naturoplevelser i barndommen har både en følelsesmæssig, en kropslig, en social og en kognitiv dimension.

Naturen er et rum, hvor børn kan eksperimentere og gøre sig de første erfaringer med naturvidenskabelige tænke- og analysemåder. Men naturen er også grundlag for arbejdet med bæredygtighed og samspillet mellem menneske, samfund og natur.

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 44-45

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturen, som giver børnene mulighed for at opleve menneskets forbundethed med naturen, og som giver børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø, at børnene gør sig erfaringer med natur, udeliv og science?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Natur, udeliv og science
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Natur, udeliv og science er elementer som virkelig kan støtte barnet i fortsat at bevare og udvikle nysgerrigheden som fundament for læring. Det er emner der kan vække barnets optagenhed, glæde og underen særligt gennem eksperimenter. Her går vi på opdagelse i børnenes spor og der igennem kan vi fange deres interesse.

Vuggestuen

Måden hvorpå børnene i vuggestuen skaber erfaringer og nysgerrighed til naturen, er naturligvis at blive præsenteret for den og for de sanseoplevelser, der er at finde i det fri. Praksis eksempler er, at personalet planlægger vante daglige aktiviteter udendørs, sådan at hvert barn bliver tryk ved følelsen af vejret og de forholdsregler, vejret medfører, som f. eks. at få solcreme på om sommeren og vanter og hue på om vinteren. Man kan lege de samme lege udendørs (med vejret i betragtning). F. eks. tage biler og dyr og tegnegrej med ud på et tæppe. Eller grave bondegårdsdyr ned i sandkassen og grave dem op igen. Der bliver holdt samling og øvrige sanglege udenfor, samt spist madpakker oftest om sommeren og foråret. Sommeren er også årstiden, hvor en oplagt aktivitet er at lede efter små insekter i græsset. Især snegle er let at samle op og opdage, om der er 'nogen hjemme'. Børnene kan i denne sammenhæng opdage, at det er vigtigt at være varsom ved det lille dyr, så det ikke kommer til skade og dør. Der bliver også arrangeret ture ud af huset, for at opleve naturen i forskellige arenaer, så som strand, skov og park.

For de yngste børn handler præsentation af naturen om at sanse, snuse, røre, føle. F. eks. hvordan dufter en mælkebøtte, og hvordan føles en tot græs i hænderne? På de våde dage kan børnene opdage, hvordan mudder og regn føles. De børn, der kan gå, kan også prøve at opleve glæden ved at mærke vandets sprøjten ved at hoppe i en vandpyt.

I de koldere perioder af året er det oplagt, at aktiviteterne er mere motoriske. Børnene sanser vejret om efteråret og vinteren ved at være på gåture, hvor de oplever at holde varmen ved at være i bevægelse. Når

der er sne, kan børnene kælke, da legepladsen har gode små bakker, som passer godt til vuggestuebørnenes niveau. Børnene bliver også præsenteret for, hvordan en snemand bygges, samt hvilke remedier fra naturen, man kan bruge til dens lemmer.

Alle aktiviteter har til formål at skabe et læringsmiljø der gør børnene trygge og bevidste i deres færden i naturen, samt dens indvirken på de sociale relationer.

Børnehaven

Vi inddrager aktivt årstiderne i samlingerne og taler om vejret og hvad det betyder for vores påklædning. Vi har et bålsted på legepladsen som vi ofte bruger hele året rundt og vi benytter aktivt vores nærmiljø med både strand og skov.

Det at arbejde med matematisk opmærksomhed er en integreret del af vores pædagogiske praksis, hvor vi ofte arbejder med det at tælle, tal, mængder og det at sortere og kategorisere fx når vi bager og laver modellervoks.

Et par gange om året får vi besøg af vores It-konsulent som kommer ud og leger med sammen med børnene, hvor han introducerer børnene for den digitale verden. Her inddrages naturen og børnenes fantasiverden

Vi laver ofte eksperimenter og forsøg fx har vi selv lavet slim, leget med kartoffelmel og vand, lavet forsøg med mentos i cola, frosset plasticdyr i vand, som efterfølgende skulle befris af børnene, lavet forsøg med at synke og flyde objekter, blæst sæbebobler og balloner. Vi har også temaer om fx krible krable-dyr, edderkoppespind, krabbe fangst og laver fuglemad.

Kultur, æstetik og fællesskab

Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet.

Gennem læringsmiljøer med fokus på kultur kan børn møde nye sider af sig selv, få mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder og forstå deres omverden.

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 46-47

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og at børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø, at børnene gør sig erfaringer med kultur, æstetik og fællesskab?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Kultur, æstetik og fællesskab
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Det æstetiske børnemiljø er kendetegnet ved at vi tilgodeser børnenes behov for at udfolde sig og at børnene tilbydes både voksenstyrede og egne kreative udfoldelser. Børnene inddrages og kan identificere sig med udsmykningen i huset. Det er vigtigt at det ses, at dette hus er et hus for børn.

Vuggestuen

Der er adskillige dagligdagsaktiviteter i løbet af børnenes dag, som er baseret på værdierne af den kultur, som personalet er vokset op med. Det er f. eks. måltiderne. Personalet er hovedsagligt vokset op i en kultur, hvor en gruppe sidder samlet om et bord på en stol og spiser mad på en tallerken med rene hænder, gaffel og evt. kniv, imens der bliver ført samtaler i moderat stemmeleje på tværs af gruppen. Når de større vuggestuebørn på to-treårsalderen er blevet trygge og vante i disse rammer er det relevant at præsentere dem for, hvordan man overfører denne kultur til en anden arena. Det kan f. eks. være at bringe måltidskulturen udenfor på bænken på legepladsen, eller tage madpakkerne med på tur, og spise på en tæppe i skoven.

Måden for personalet at arbejde med kultur og fællesskab er samtidig at skabe læringsmiljøer, der har fokus på ligeværd og respekt for hinandens forskelligheder. Når børnene er i gang med at lege med hinanden eller parallelt, guider personalet dem til at opdage og sætte ord på hvert barns ideer, hensigter og kompetencer, sådan at det bliver positivt positioneret ift. gruppen.

Fællesskab og æstetik går gerne hånd i hånd i de planlagte pædagogiske aktiviteter. På stuerne er der skabt fælleskreationer på væggene ifa. eksempelvis et træ og en regnbue lavet af børnenes hånd- eller fodaftryk. Hvert enkelt barn kan derved visuelt se og føle sig som en vigtig del af gruppen og fællesskabet. Det æstetiske læringsmiljø foregår både ved de spontane aktiviteter i ydertimerne og ved de planlagte om formiddagen inden frokost. Her bliver børnegrupperne præsenteret for brugen af diverse materialer, og øver sig i at mestre de første stadier til at skabe. Børnene øver sig i at holde på en blyant, fedtfarve, kridt eller en pensel. Dernæst opdager de materialernes forskellige funktioner.

Det er også en stor oplevelse for et halvandetårigt barn at få et forklæde på for første gang. Måske skal det prøve det flere gange eller observere andre, før trygheden lander.

Højtiderne som personalet er vokset op med som kulturel værdi, bliver flittigt brugt til et æstetisk formål.

Der bliver kreeret pynt til jul og påske, og også årstiderne giver mange muligheder for at pynte stuerne med

kreationer for dernæst at bringe med hjem. Til jul bliver børnene tilbudt at skabe en gave til deres forældre, som kan ligge under træet juleaften.

Disse aktiviteter har til formål at bevidstgøre børnegruppen omkring deres egen kulturelle og traditionelle baggrund, samt normer og værdier, sådan at de i deres senere udvikling oplever og respekter, at der er forskellige kulturer, traditioner og normer i verden, som har samme værdi for andre.

Børnehaven

At arbejde med højtiderne såsom Fastelavn, jul, advent, Lucia, halloween og Påske er en del af vores kultur. Når vi arbejder med højtiderne fx at holde adventssamling sætter vi det gerne ind i en meningsfuld sammenhæng, som betyder at vi taler med børnene om hvorfor vi holder advent, vi synger julesange og ser små film som er knyttet til advent.

Vi arbejder også med madkultur, hvor vi taler om og smager på mad fra andre kulturer end den danske.

Vi laver kunst og laver æstetiske processer sammen i børnefællesskaberne. Det kan fx være malerier eller selvportrætter og her taler vi om det givende i at have forskellige meninger og udtryk.

Vi har også dialoger om forskellige familieformer fx gennem projektet "Bogen om mig og min familie".

Evalueringskultur

Lederen af børnehuset/dagplejen er ansvarlig for at etablere en evalueringskultur, som skal udvikle og kvalificere det pædagogiske læringsmiljø.

Lederen er ansvarlig for, at arbejdet med den pædagogiske læreplan evalueres mindst hvert andet år med henblik på at udvikle arbejdet. Evalueringen skal tage udgangspunkt i de pædagogiske mål og herunder en vurdering af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbuddet og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Evalueringen skal offentliggøres.

Lederen af børnehuset/dagplejen er ansvarlig for at sikre en løbende pædagogisk dokumentation af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Den pædagogiske dokumentation skal indgå i evalueringen.

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 50-51

Hvordan skaber vi en evalueringskultur, som udvikler og kvalificerer vores pædagogiske læringsmiljø?

Det vil sige, hvordan dokumenterer og evaluerer vi løbende vores pædagogiske arbejde, herunder sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og de tolv pædagogiske mål?

Her kan I kort beskrive jeres arbejde med at etablere en evalueringskultur som en del af det daglige pædagogiske arbejde. I kan f.eks. beskrive, hvordan I arbejder systematisk med evaluering, om I arbejder med særlige metoder, om I arbejder eksperimenterende eller undersøgende med et særligt fokus, samt hvordan, hvor ofte og i hvilke fora I drøfter og reflekterer over jeres pædagogiske praksis mv.

Vi arbejder kontinuerligt med at udvikle det pædagogiske læringsmiljø ved at opstille mål, sætte tiltag i gang, reflektere, evaluere og justere. Det gør vi i det daglige, i planlægning af aktiviteter og ved planlægning af arrangementer. På vores personalemøder arbejder vi med det pædagogiske grundlag via Redskab til selvevaluering, hvor vi sætter aktionslæringsforløb i gang i hhv. vuggestue og børnehave. Disse forløb er fundamentet til denne handleplan. Vores løbende tiltag er en del af denne evaluering, som så er medskabende til, at det kan blive et levende dokument, som jævnligt bliver justeret. Vi evaluerer gruppernes aktiviteter på teammøder, og vi evaluerer arrangementer sammen på vores personalemøder. I hverdagen evaluerer vi løbende overgange (hvordan kommer vi fx til og fra garderoben) og rutiner. På den måde sikrer vi, at pædagogisk læringsmiljø bliver prioriteret i alle de daglige praktiske rutiner i samspil med børnene.

Et eksempel er, at vi anvender legens data i tilrettelæggelse af det pædagogiske læringsmiljø. Helt konkret ved at anvende data i forhold til samtaler i børnegrupperne og i planlægning af aktiviteterne sammen med børnene. Det er med udgangspunkt i dét, børnene er optagede af og de lege, de leger. Vi indsamler løbende data ved at udfylde trivselsguide, børnetrivsel, tras, trasmo samt LP.

Derudover arbejder vi med DPU og NAP-analyse, så vi kan tilrettelægge relevante aktiviteter for det enkelte barn og hele børnegruppen med udgangspunkt i nærmeste udviklingszone.